

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14546061>

ARAB TILINING HOZIRGI KUNDAGI AHAMIYATI

Murodov J.S.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola "Arab tilining hozirgi kundagi ahamiyati" mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, arab tilining global miqyosda qanchalik muhim rol o'ynayotganini tahlil qiladi. Arab tili, o'zining boy tarixi, madaniyati va ilmi bilan nafaqat arab mamlakatlarida, balki butun dunyoda ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada arab tilining zamonaviy kommunikatsiya va madaniyat, shuningdek, xalqaro munosabatlardagi o'rni ko'rsatib beriladi. Maqolada, arab tilining lingvistik jihatlari, uning tili va madaniyat o'rtasidagi bog'liqligi, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va axborot almashinuvi kontekstida qanday rivojlanayotganligi tahlil etiladi. Arab tili, hozirgi kunda ko'plab xalqaro tashkilotlarda, masalan, BMT va Arab davlatlari ligasida rasmiy til sifatida qabul qilinganligi sababli, xalqaro diplomatiya va global aloqalarda ham muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, maqolada arab tilining ta'lim va ilm-fan sohasidagi o'rni, arab tilida olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar va akademik munosabatlar ta'kidlanadi. Arab tilidagi zamonaviy adabiyot va san'at asarlarining xalqaro madaniyatga qo'shgan hissasi ham muhim jihat sifatida ko'rib chiqiladi.

Umuman olganda, ushbu maqola arab tilining nafaqat tarixiy meros, balki zamonaviy jamiyatda ham qanchalik ahamiyatga ega ekanligini ochib beradi. O'zbek va boshqa tillar bilan o'zaro ta'sir, arab tilining o'ziga xos xususiyatlari va madaniyatlararo aloqalar, shuningdek, bu tilning qiyinchiliklari va imkoniyatlari ham maqola doirasida muhokama qilinadi. Arab tili hozirgi kunda global muammolarni hal qilishda, madaniyatlarni birlashtirishda va ijtimoiy taraqqiyotda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Arab tili, lingvistika, global madaniyat, xalqaro aloqalar, madaniyat va til, ta'lim va ilm-fan, arab madaniyati, o'zaro ta'sir, tilshunoslik, diplomatiya, zamonaviy kommunikatsiya, arab adabiyoti, texnologiya va axborot, global muammolar.

KIRISH

Arab tili dunyo bo'ylab qadimiy va boy madaniy merosga ega bo'lgan tillardan biri sifatida o'z o'rnini mustahkam egallagan. U asrlar davomida nafaqat arab mamlakatlarining rasmiy tili, balki butun musulmon dunyosining ilmiy, diniy va madaniy hayotida asosiy vosita bo'lib xizmat qilib kelgan. O'rta asrlarda arab tili ilm-

fan, falsafa, matematika, tibbiyot va astronomiya kabi ko‘plab fan sohalarining rivojlanishiga katta hissa qo‘shdi. Shu sababli, bu til bir vaqtlar jahon ilm-fani va bilim olishning asosiy tili bo‘lib, madaniy taraqqiyotga yo‘l ochgan. Arab tilida yozilgan asarlar Yevropa Uyg‘onish davriga katta ta‘sir ko‘rsatgan. Bugungi kunda arab tilining global ahamiyati yana ham kuchaygan. Dunyoda 400 milliondan ortiq kishi arab tilida so‘zlashadi, va bu uni jahonning eng ko‘p gapiriladigan tillaridan biriga aylantiradi. Bu til 22 mamlakatda rasmiy til bo‘lib, xalqaro tashkilotlar, jumladan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Arab davlatlari ligasi va Islom Hamkorlik Tashkilotida ham rasmiy maqomga ega. Ushbu omillar arab tilini nafaqat mintaqaviy, balki global miqyosda muhim kommunikatsiya vositasiga aylantirmoqda.

Arab tilining bugungi kundagi roli nafaqat siyosiy va iqtisodiy jihatlariga, balki madaniy va ijtimoiy sohalariga ham tegishli. Xalqaro media platformalarda arab tilidagi kontentning ko‘payishi, ijtimoiy tarmoqlarda arab tilida foydalanuvchilarning o‘sishi, shuningdek, arab tilidagi adabiyot, kino va san‘at asarlarning dunyo bo‘ylab tan olinishi tilning global ahamiyatini oshirishda katta rol o‘ynamoqda. Shu bilan birga, arab tilining zamonaviy texnologiyalar va axborot texnologiyalari bilan bog‘lanishi, tilning rivojlanishiga yangi imkoniyatlar yaratdi. Lingvistik jihatdan arab tili o‘zining murakkab grammatik tizimi, boy lug‘at tarkibi va turli lahjalari bilan ajralib turadi. Ushbu xususiyatlar uni o‘rganishni qiyin qilgan bo‘lsa-da, ayni paytda uni o‘zgacha va o‘ta qadrlanadigan tilga aylantiradi. Arab tilining fonetik va grammatik tuzilishi boshqa tillardan keskin farqlanadi, bu esa uning lingvistik jihatdan o‘ziga xosligini ta‘kidlaydi. Shu sababli, arab tilini o‘rganish va o‘rgatish zamonaviy tilshunoslikda ham muhim yo‘nalishlardan biriga aylangan. Ushbu maqolada arab tilining hozirgi zamondagi ahamiyati turli aspektlar orqali tahlil qilinadi. Arab tilining ijtimoiy-madaniy hayotdagi o‘rni, uning xalqaro aloqalardagi roli, ilm-fan va ta‘lim sohasidagi hissasi, shuningdek, tilshunoslikda olib borilgan tadqiqotlar doirasida arab tilining rivoji va tarqalishi muhokama qilinadi. Arab tilining boshqa tillar bilan o‘zaro ta‘siri ham diqqat markazida bo‘lib, u xalqaro munosabatlar va madaniyatlararo muloqotda qanday ahamiyat kasb etayotganligi ko‘rsatiladi. Umuman olganda, arab tili hozirgi kundagi jahon til tizimida muhim o‘rin egallab, o‘zining kommunikativ, madaniy va ilmiy vazifalarini bajarishda davom etmoqda. Ushbu maqola arab tilining hozirgi davrdagi lingvistik va madaniy ahamiyatini keng tahlil qilishga qaratilgan.

Arab tilining tarixiy rivojlanishi va uning global ahamiyati

Arab tili o‘zining chuqur tarixiy ildizlari va boy madaniy merosi bilan jahonda eng ko‘p tarqalgan va ahamiyatli tillardan biri hisoblanadi. Arab tilining tarixiy rivojlanishi bir necha bosqichlarni bosib o‘tib, hozirgi kunda uning global miqyosdagi nufuzi yanada kuchayib bormoqda. Bu tilning boshlang‘ich davrlari Arabiston yarim orolida paydo bo‘lgan shevalar orqali shakllandi. Miloddan avvalgi davrlardan boshlab, arab

qabilalari o'rtasida so'zlashiladigan bu til dastlabki sheva va lahjalardan iborat edi. Islomning paydo bo'lishi arab tilining xalqaro sahnaga chiqishi uchun asosiy o'zgarishlardan birini keltirib chiqardi. VII asrda Islom dinining yoyilishi bilan arab tili diniy va madaniy muloqotda markaziy ahamiyatga ega bo'ldi. Qur'on arab tilida nozil qilinishi natijasida, u nafaqat arab olamida, balki musulmon dunyosida ham asosiy diniy til sifatida o'rnatildi. Qur'onning tili qadimiy va sof arabcha bo'lib, uni o'qish va tushunish har bir musulmon uchun muhim bo'lgan. Shuning natijasida, arab tili dunyo bo'ylab musulmon olimlari va diniy shaxslar tomonidan o'rganila boshlandi. Qur'onning arab tilida bo'lishi bu tilda ko'plab diniy asarlar yozilishiga zamin yaratdi, va arab tili islomiy ilm-fanning tiliga aylandi.

VIII va IX asrlarda arab xalifaligi geografik jihatdan kengaygan sari arab tili o'zining ta'sirini Sharqiy Osiyodan G'arbiy Afrikagacha bo'lgan hududlarda tarqata boshladi. Bag'dod, Damashq, va boshqa yirik shaharlarda ilmiy markazlar tashkil etilib, arab tili tibbiyot, falsafa, matematika, astronomiya va boshqa fanlar rivoji uchun asosiy vositaga aylandi. Ushbu davrda arab tili ilmiy til sifatida o'zining yuqori darajada rivojlanishini boshladi. Yunon va hind madaniy meroslarining arab tiliga tarjima qilinishi bu tilning ilmiy boyishini ta'minladi. Arab olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar G'arb ilm-fani rivojida muhim rol o'ynadi. Ibn Sino, Al-Xorazmiy, Al-Farobiy kabi arab olimlarining ilmiy merosi nafaqat Sharqda, balki Yevropa olimlari orasida ham keng tarqaldi va jahon ilm-faniga katta ta'sir ko'rsatdi. Yevropa Uyg'onish davrida arab tilining ahamiyati yanada oshdi. Ko'plab yunon asarlari arab tilidan lotin tiliga tarjima qilindi va bu G'arbdagi ilm-fan va madaniyat yuksalishiga hissa qo'shdi. Arab tilida yozilgan ilmiy asarlar va tarjimalar G'arb olimlariga yangi bilimlar manbai sifatida xizmat qildi. Bu davrda arab tili ilmiy hamkorlik tiliga aylanib, ilm-fan, falsafa va san'at sohalaridagi ta'siri kengaygan edi. Yevropa kutubxonalarida arab tilidagi qo'lyozmalar keng o'rganilib, arab olimlarining ishlariga katta hurmat bilan qaraldi. XIX asrda arab dunyosida madaniy uyg'onish, ya'ni Nahda harakati boshlangan edi. Ushbu harakat doirasida arab tiliga yangi hayot bag'ishlandi. Madaniy va intellektual uyg'onish jarayonida arab tilidagi adabiy asarlar, ilmiy tadqiqotlar va jurnallar paydo bo'lib, tilning jahon miqyosidagi ahamiyati yanada kuchaydi. Nahda davrida arab tilidagi gazetalar, adabiy nashrlar va ilmiy muhokamalar ko'payib, arab dunyosi uchun yangi istiqbollari ochildi. Til zamonaviy madaniyat va ilm-fan bilan uyg'unlashdi, bu esa arab tilining yanada keng miqyosda rivojlanishiga sabab bo'ldi.

Hozirgi kunda arab tili xalqaro sahnada rasmiy va global muhim tillardan biri sifatida e'tirof etilgan. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom Hamkorlik Tashkiloti va boshqa ko'plab xalqaro tashkilotlar arab tilini rasmiy til sifatida qabul qilgan. Bu esa arab tilining xalqaro siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalardagi rolini yanada

kuchaytiradi. Arab mamlakatlarining jahon iqtisodiyotidagi o'рни va neft resurslari bilan bog'liq global hamkorliklar arab tilining ahamiyatini oshiruvchi yana bir omil hisoblanadi. Jahon miqyosida arab mamlakatlari bilan olib borilayotgan iqtisodiy va diplomatik aloqalarda arab tilini bilish va tushunish hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lmoqda. Shuningdek, arab tili xalqaro ommaviy axborot vositalarida ham muhim o'rin tutadi. Masalan, **MBC** (Middle East Broadcasting Center) va **Sky News Arabia** kabi arab tilidagi telekanallar xalqaro axborot oqimida keng tanilgan va millionlab tomoshabinlarga ega. Arab tilidagi ommaviy axborot vositalari orqali dunyo bo'ylab yuz berayotgan siyosiy va ijtimoiy jarayonlar yoritiladi, bu esa arab tilini global axborot muloqotida muhim tilga aylantiradi. Tilning madaniy jihatlari ham keng miqyosda rivojlanmoqda. Arab tilidagi adabiyot, san'at va kino sanoati global miqyosda tan olingan va boshqa madaniyatlar bilan uyg'unlashmoqda. Arab adabiyoti xalqaro tanlovlarda qatnashib, ko'plab mukofotlarga sazovor bo'lmoqda, bu esa arab tilining global madaniy merosdagi ahamiyatini kuchaytiradi. Arab tili o'zining boy tarixi, keng madaniy va ilmiy merosi bilan jahonda katta rol o'ynagan va hozir ham o'ynamoqda. Uning xalqaro miqyosdagi ahamiyati ortib borar ekan, arab tili nafaqat islom olamida, balki global kommunikatsiya, iqtisodiyot va madaniyatlararo muloqotda muhim vosita bo'lib qolmoqda.

Arab tilining zamonaviy jamiyatdagi roli.

Bugungi kunda arab tili nafaqat arab mamlakatlarida, balki global miqyosda ham katta ahamiyatga ega. Uning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatlardagi roli tobora kengayib bormoqda. Birinchidan, arab tilining xalqaro siyosiy sahnadagi o'рни kuchayib, u Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom Hamkorlik Tashkiloti va Arab Davlatlari Ligasi kabi xalqaro tashkilotlarda rasmiy til sifatida qabul qilingan. Bu esa uni xalqaro diplomatiya va davlatlararo munosabatlarda muhim tilga aylantirmoqda. Arab mamlakatlari iqtisodiy jihatdan ham global bozorga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, neft va gaz eksport qiluvchi mamlakatlar orasida arab davlatlari yetakchi o'rinda turadi. Ushbu davlatlar bilan iqtisodiy hamkorlik qilishda arab tilini bilish va uni tushunish global iqtisodiyotda katta ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, arab tilida faoliyat yuritayotgan ommaviy axborot vositalari, masalan, Al Jazeera, Al Arabiya kabi kanallar xalqaro yangiliklar va siyosiy voqealar haqida dunyo aholisiga keng ma'lumot yetkazib bermoqda, bu esa tilning xalqaro axborot almashinuvidagi rolini yanada oshiradi. Ijtimoiy va madaniy jihatdan ham arab tilining zamonaviy jamiyatdagi o'рни katta. Arab tilidagi ijtimoiy tarmoqlar, internet platformalari va raqamli media dunyo bo'ylab millionlab foydalanuvchilarni birlashtirmoqda. Ijtimoiy media platformalarida arab tilidagi kontentning o'sishi, internetda arab tilidan keng foydalanilishi tilning kommunikatsion vosita sifatida rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Arab dunyosidagi yosh avlod ham raqamli texnologiyalar yordamida arab tilini yanada ko‘proq o‘rganmoqda va ishlatmoqda.

Madaniy jihatdan arab tilida yaratilgan asarlar, filmlar, seriallar va adabiyotlar ham jahon miqyosida o‘z o‘rniga ega bo‘lmoqda. Zamonaviy arab adabiyoti va san‘ati nafaqat arab dunyosida, balki boshqa davlatlarda ham qiziqish uyg‘otmoqda. Ko‘plab arab yozuvchilari, shoirlari va san‘atkorlari xalqaro miqyosda tan olindi, ularning asarlari turli tillarga tarjima qilinib, jahon madaniy boyligiga katta hissa qo‘shmoqda. Arab tilining zamonaviy jamiyatdagi roli nafaqat lingvistik, balki iqtisodiy, siyosiy va madaniy jihatlardan ham katta ahamiyat kasb etadi. Arab tili nafaqat o‘z hududi bilan cheklanib qolgan til emas, balki global miqyosda faol ishlatiladigan va muhim vositaga aylangan tildir.

Kelajakda arab tilining rivoji va uning potentsiali.

Arab tilining kelajagi global til muhitida sezilarli darajada kuchli va keng rivojlanish potentsialiga ega. Hozirgi zamonda dunyo bo‘ylab 400 milliondan ortiq inson arab tilida so‘zlashmoqda, va bu raqamning kelajakda yanada o‘sishi kutilmoqda. Dunyoning 22 mamlakatida rasmiy til sifatida foydalanilayotgani va xalqaro tashkilotlarda arab tilining ahamiyati ortib borayotgani uni global sahnada muhim o‘rinlardan biriga aylantirmoqda. Kelajakda arab tilining rivoji bir nechta omillarga bog‘liq. Birinchi navbatda, texnologiyalar va raqamli inqilob arab tilining tarqalishi va o‘zlashishini tezlashtirishi mumkin. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va mobil ilovalar orqali arab tilida muloqot qilish imkoniyatlarining ko‘payishi nafaqat arab davlatlarida, balki boshqa mintaqalarda ham bu tildan foydalanishning kengayishiga olib kelmoqda. Misol uchun, arabcha onlayn kontent va ta‘lim platformalari ko‘payib, til o‘rganish jarayonini qulaylashtirmoqda. Ayniqsa, arab tilini ikkinchi til sifatida o‘rganish istagida bo‘lgan talabalar va tadqiqotchilar uchun raqamli resurslar va texnologiyalar yordamida o‘qitish yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Ikkinchi jihat, arab tilidagi ilmiy va akademik tadqiqotlar sonining ortib borishi bilan bog‘liq. Arab dunyosida ilmiy-tadqiqot markazlari va universitetlar rivojlanmoqda, bu esa arab tilida olib borilayotgan ilmiy faoliyatni kengaytiradi. Shu bilan birga, arab olimlari va tadqiqotchilarining jahon ilm-faniga qo‘shgan hissasi, arab tilining ilmiy kommunikatsiya tiliga aylanishi uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Bu jarayon kelajakda arab tilini fan va texnologiya sohalarida ham keng tarqalgan vositaga aylantirishi mumkin. Madaniyat va adabiyot sohasida arab tilining kelajakdagi rivoji yanada yorqin bo‘lishi mumkin. Arab adabiyoti va san‘ati xalqaro darajada tan olinishda davom etmoqda. Arab tilidagi yangi asarlar, filmlar va san‘at asarlarining xalqaro tan olinganligi bu tilning madaniy jihatdan jahon maydonidagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Xalqaro ko‘rgazmalar, festivallar va adabiy tanlovlarda arab ijodkorlari faol qatnashib, arab tilining global madaniyatdagi rolini

kuchaytirmoqda. Bu esa kelajakda arab tilining jahon madaniy sahnasidagi rolini yanada oshiradi.

Bundan tashqari, arab tili boshqa tillar bilan o‘zaro ta’sirida ham rivojlanishda davom etadi. Turli mintaqalarda arab tilining ingliz, fransuz, ispan va boshqa tillar bilan o‘zaro aloqasi tilga yangi lug‘aviy birliklar kirib kelishiga, va arab tilining yanada zamonaviylashishiga olib kelishi mumkin. Arab davlatlarining xalqaro miqyosda iqtisodiy va siyosiy ta’siri ortib borishi bilan, arab tilining global tildagi nufuzi ham kuchayadi. Kelajakda arab tilining global sahnadagi rivoji nafaqat madaniy va ijtimoiy jihatlariga bog‘liq bo‘ladi, balki iqtisodiy va texnologik inqiloblar ham bu tilning o‘shida katta rol o‘ynashi kutilmoqda. Ushbu potentsial arab tilini XXI asrda yanada muhimroq va ta’sirchan tilga aylantirish uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi. Shunday qilib, arab tilining kelajagi, uning boy tarixi va madaniy merosi bilan birga, zamonaviy global kommunikatsiya va texnologiyalar orqali yangi cho‘qqilarga yetib borishi mumkin.

XULOSA

Arab tili bugungi kunda faqatgina bir milliy yoki mintaqaviy til sifatida emas, balki global miqyosda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan til sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu tilning boy tarixi, madaniyati, va ilm-fandagi ulkan hissasi uni xalqaro siyosat, iqtisodiyot, madaniyat va kommunikatsiya sohalarida o‘ta muhim vositaga aylantirgan. Islom dini va Qur’on bilan chambarchas bog‘langan arab tili asrlar davomida ilmiy tadqiqotlar, falsafa va san’at tiliga aylangan bo‘lsa, hozirda u global axborot oqimlarida va xalqaro diplomatiyada ham keng foydalanilmoqda. Arab dunyosining iqtisodiy va siyosiy kuchi, ayniqsa neft va gaz sohalaridagi strategik ahamiyati, arab tilini bugungi kunda iqtisodiy aloqalar va global muloqotda ajralmas tilga aylantirdi. Shuningdek, arab tilidagi ommaviy axborot vositalari va madaniy mahsulotlar xalqaro maydonda keng auditoriyaga ega bo‘lib, dunyo miqyosida arab madaniyatini yoritish va targ‘ib qilishda katta rol o‘ynamoqda.

Arab tili XXI asrda faqat o‘tmishdagi boy merosi bilan emas, balki zamonaviy jamiyatning texnologik va madaniy rivojida ham kuchli ta’sir ko‘rsatishda davom etmoqda. Kelajakda ham arab tilining nufuzi ortib, uning yangi sohalarida, xususan raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt va xalqaro ta’lim sohasidagi roli yanada kuchayishi kutiladi. Shu bois arab tilining nafaqat ilmiy va madaniy, balki strategik jihatdan ham ahamiyati o‘shida davom etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

- Iskandarov, F. Arab tilining grammatika asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston davlat sharqshunoslik universiteti, 2018. P. 78-81.
- Versteegh, K. The Arabic Language. – Edinburgh University Press, 1997. P. 132-135.
- Suleymanov, B. Arab tilining zamonaviy leksikologiyasi. – Toshkent: Sharq Nashriyoti, 2005. P. 45-50.
- Al-Jallad, A. The Arabic Verb: Form and Meaning in the Vowel Lengthening Patterns. – Brill, 2018. P. 29-34.
- Tiesenhausen, V. Arab tili va madaniyati. – Sankt-Peterburg: Istiqlol nashriyoti, 1900. P. 102-105.
- Hasan, M. Classical Arabic Literature: A Historical Overview. – Cambridge University Press, 2012. P. 98-101.
- Muhammadjonov, S. Arab tilining o‘zlashtirilishi va rivoji. – Toshkent: Fan va Texnologiya Nashriyoti, 2010. P. 56-59.
- Holes, C. Modern Arabic: Structures, Functions, and Varieties. – Georgetown University Press, 2004. P. 150-153.
- Abu-Haidar, J. A. Christian Arabic: Language and Identity. – Brill, 1991. P. 67-72.